

УДК [070:004.773.6]:[316.776:005.334]
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.2/12>

Ковпак В. А.

Запорізький національний університет

Лебідь Н. М.

Запорізький національний університет

КОНЦЕПТ МОСКОВСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ В ОПТИЦІ ПУБЛІЦИСТИКИ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА: АНТИКОЛОНІАЛЬНІ НАРАТИВИ ТА СТРАТЕГЕМИ

У статті здійснено компаративний аналіз концепту московського імперіалізму в публіцистиці світового українства, зіставляючи майже однойменні праці, видані у ключові історичні моменти: «Україна і московський імперіалізм» (Лев Козут, 1916 р., I хвиля еміграції) та «Московський імперіалізм» (М. Шульга, Ю. Ковтун, 1948 р., повоєнна політична еміграція). Актуальність розвідки зумовлена необхідністю діахронічного осмислення історичної тяглості російської агресії, яка в умовах сучасної війни набула фундаментально антиколоніального характеру. Метою дослідження є простеження еволюції та іманентності імперської колоніальної візії ворога.

Аналіз виявив ключовий концептуальний перехід: якщо у 1916 році імперіалізм переважно асоціювався з режимом (царизмом), то у 1948 році він був визначений як система «єдиної невіділюваної» та іманентна сутність російської державності, незалежна від ідеології (більшовизму). Ключові висновки доводять циклічність імперських стратегій, серед яких: 1) наративне маскування: ідентифіковано тяглість пропагандистських наративів, які використовують ідеологію як прикриття для територіальної агресії (від «покровителя християн» у XVIII ст. до «захисту єдинокровних братів» у 1939 р.); 2) стратегічна тяглість: підтверджено, що український визвольний рух послідовно відмовлявся від співпраці з будь-якою московською опозицією («єдиномуділимицями»), оскільки їхня мета – збереження імперії – залишалася незмінною. Ідентифіковано кінцеву стратегічну мету, сформульовану у 1948 році, – «розтрощення вічної “тюрми народів”», як єдину передумову для забезпечення суверенітету.

Наукова новизна полягає в доведенні історичної неперервності української антиколоніальної думки та її критичної актуальності для формування сучасних контрнاراتивів і стратегій протидії агресії рф.

Ключові слова: концепт московського імперіалізму, імперські стратегії, публіцистика української діаспори, антиколоніальні наративи.

«Віками гноблені Москвою нації і народи переконалися, що тільки розтрощення вічної “тюрми народів” – московської “Єдиної невіділюваної” – є передумовою до їх дійсного національного і соціального визволення»

М. Шульга, Ю. Ковтун,
з книги «Московський імперіалізм» (Мюнхен, 1948)

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми зумовлена сучасним антиколоніальним характером повномасштабної війни, розв’язаної російською федерацією проти України. Ідеологічна основа цієї агресії – концепт «руського міра» – є прямим історичним спадкоємцем імперіалістичних наративів, які українська політична думка фіксувала та викривала протягом століть. В умовах, коли

інтелектуальна спадщина української діаспори становить смисловий капітал для інформаційно-когнітивного спротиву, коли світове українство знову мобілізувалося для протидії московському імперіалізму, діахронічний аналіз історичного досвіду, репрезентований у публіцистиці, є репрезентативним для формування дієвих контрнاراتивів та стратегій сьогодення.

Незважаючи на значний масив досліджень української публіцистики діаспори, актуальними є розвідки, які простежують концептуальну неперервність антиколоніальної візії України під час трансформації зміни політичних режимів у Москві (від царизму до більшовизму).

Таким чином, постановка проблеми полягає в необхідності діахронічного осмислення ключових антиколоніальних наративів і стратегем, сформульованих світовим українством у публіцистиці першої хвилі еміграції (1916) та політичної еміграції (1948), для доведення історичної неперервності української національно-визвольної боротьби та незмінності імперської сутності агресора, що є критично важливим для вироблення ефективних стратегій сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У монографії «Смислова матриця національної інформаційно-комунікаційної діяльності післявоєнної української еміграції» [1] ми досліджували в українському історичному соціокомунікаційному дискурсі націоідентифікаційні практики, що обговорювалися в контексті інформаційно-комунікаційної діяльності післявоєнної української еміграції (1945–1991), а в умовах еміграційної самоорганізації сприяли створенню єдиного інформаційно-комунікаційного поля: «було встановлено смисловий зміст концепту ідеї нації (смислову матрицю ідеї нації) еміграційного наративу післявоєнної української діаспори в контексті суспільно-політичних трансформацій; запропоновано формалізовану структуру системної моделі інформаційно-комунікаційної діяльності післявоєнної української еміграції в кореляції з радянською» [1]. У дисертаційній роботі «Політична публіцистика в періодичних та серіальних виданнях української еміграції в Канаді (до 1945 року): національно-патріотичні аспекти» увагу сфокусували на концептуальному дослідженні в українському історичному журналістикознавстві пресових національно-патріотичних дискусій, що відбувалися на сторінках еміграційної українсько-канадської преси на початку ХХ ст. (до 1945 р.) як явища в контексті боротьби за незалежність України [2].

Джерельною базою для цього компаративного дослідження слугували оцифровані видання української еміграційної публіцистики. Зокрема, обидві праці – «Україна і московський імперіалізм» (1916) та «Московський імперіалізм» (1948) – були отримані з фондів електронної бібліотеки «Діаспоріана», яка є найбільшим і найповнішим електронним архівом української діаспори та визвольного

руху [3]. Доцільність такого порівняння полягає у можливості зафіксувати еволюцію та іманентність української візії ворога:

1. Концептуальна еволюція. Як відбувся перехід від бачення імперіалізму як проблеми царського режиму (1916 р.) до його розуміння як іманентної, незалежної від ідеології сутності російської державності (1948 р.).

2. Спадковість наративів. Ідентифікація того, як такі колоніальні пропагандистські наративи, як «покровитель християн» та «захист єдинокровних братів», є незмінними інструментами для виправдання віроломної військової та інформаційно-когнітивної агресії.

3. Стратегічна тяглість. Виявлення кореляції між антиколоніальними стратегемами першої хвилі еміграції (акцент на національній виключності) та політичною візією повоєнної діаспори, яка сформулювала кінцеву мету – «розтращення вічної “тюрми народів”».

Постановка завдання. Мета розвідки – здійснити компаративний аналіз публіцистичних праць світового українства «Україна і московський імперіалізм» (1916 р.) та «Московський імперіалізм» (1948 р.) для простеження еволюції та іманентності концепту московського імперіалізму, ідентифікації ключових антиколоніальних наративів та стратегем, а також обґрунтування їхньої актуальності в умовах сучасної російсько-української національно-визвольної боротьби. Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: 1) порівняти визначення московського імперіалізму у публіцистиці 1916 та 1948 років для виявлення концептуального переходу від розуміння його як явища, асоційованого з режимом (царизмом), до його іманентної сутності, незалежної від більшовицької ідеології; 2) проаналізувати ключові колоніальні пропагандистські наративи, якими імперія маскувала свою агресію, зокрема, простежити тяглість від ідеології «покровителя християн» до «захисту єдинокровних братів»; 3) ідентифікувати антиколоніальні стратегеми, сформульовані українською еміграцією; 4) розкрити сутність антиколоніальної позиції українства щодо московської небільшовицької опозиції («єдинонеделіміців») як спадкоємців імперських «надбань»; 5) актуалізувати виявлені антиколоніальні візії, наративи та стратегеми для осмислення та ефективної протидії сучасній агресії рф.

Виклад основного матеріалу. Публіцистика Лева Когута «Україна і московський імперіалізм» (1916), видана під редакцією Миколи Залізняка,

є прямою антиколоніальною стратегією часів Перших визвольних змагань (Першої світової війни).

У публіцистиці Лева Когута концепт московського імперіалізму (російський імперіалізм) розкривається не просто як зовнішня політика, а як фундаментальна, історично зумовлена паразитична сутність російської державності, що має руйнівні наслідки для України.

Ключові визначення імперіалізму (колоніальний вимір) за розвідкою:

«Політичний централізм та утиск». Лев Когут зауважує, що після Переяславського договору 1654 року, незважаючи на «реальну унію» (як вільні з вільними), «централістичні й імперіалістичні московські тенденції беруть верх» [4, с. 5]. Це призводить до ліквідації Гетьманщини (1764) та перетворення України на «звичайну московську провінцію» (1780) під «гнетом централістично-імперіалістичних тенденцій російської бюрократії» [4, с. 5].

«Україна як завойований край та економічна колонізація»: «Україну вважає царизм завойованим краєм, якого економічний розвиток мусить ся підтягти в користь московських центрів» [4, с. 5].

«Природні багатства України не служать Українцям, а піддержують ненаситний молох російського мілітаризму й імперіалізму аж до нинішнього дня» [4, с. 5]. Мова йде про період до 1916 року. Це метафоричне визначення чітко артикулює колоніальну, паразитичну функцію російської держави.

«Націоналізм як імперська виключність». Автор робить стратегічний висновок, що надії на прогресивні російські партії не справджуються, оскільки ці партії «розвиваються все більше в російсько-націоналістичнім напрямі» [4, с. 9].

Публіцистика Лева Когута фіксує безперервність визвольного руху, який розглядався як єдиний можливий шлях протистояння імперії, тож так звані антиколоніальні стратегії (1916 р.) можна визначити в дискурсі **історичної неперервності боротьби**:

– **політичний (дипломатичний) спротив (17–19 ст.):** згадка про гетьмана Дорошенка, чия трагедія скінчилася, коли «хитра з біса Москва на се не згодила ся». Символом європейської дипломатії проти «московського ярма» є подорож Василя Капніста до прусського короля (1791) «з проською помогти Україні до її визволення зпід московського ярма» [4, с. 6], а також поширення «Історії Русів» серед шляхти.

– **культурно-політичні об'єднання:** мрія про Україну як «осібне державне тіло» [4, с. 6] була

сформована Кирило-Мефодіївським братством (40-і рр. 19 ст.).

– **радикалізація (поч. 20 ст.):** Революційна українська партія (РУП, 1899) видає програмну брошуру «Самостійна Україна»; Українська народна партія (УНП) артикулює мету «самостійну державно-демократичну республіку Україну» як останню стадію боротьби за національну свободу [4, с. 7]; «динамітовий» замах на пам'ятник Пушкіну 1904 р.: «...пам'ятник російського письменника на українській землі зайвий» [4, с. 7].

– **стратегія національної виключності.** Антиколоніальним інструментом, про який згадує Лев Когут, стала ідеологія УНП, що обґрунтовує пріоритет національних інтересів, гасло якої звучить так: «Україна з її добрими тільки для Українців, а не для чужинців» [4, с. 8]. І соціальна справа поневоленої нації лежить у руках того, хто її поневолив, тому «вирвати свою соціальну справу з рук чужинців, забрати її у власні руки, се є головний ідеал кожного поневоленого народу» [4, с. 8].

– **концепт збройної боротьби з фокусом опори «на власні сили»**, коли Січові Стрільці «зі зброєю в руках борються проти російського царизму» [4, с. 9], а кінцева мета: світове українство «бажає і сподівається розгрому теперішньої російської імперії» [4, с. 9] та здобуття «політичної, державної самостійності» [4, с. 9].

Публіцистика Лева Когута 1916 року слугує історичною основою для осмислення сучасної війни як неминучого антиколоніального реваншу. Стратегічна мета (повний «розгром теперішньої російської імперії») залишається незмінною. Усі тези про економічну експлуатацію та про культурну війну є прямим історичним обґрунтуванням сучасної державної політики деколонізації, яка охоплює як культурний простір, так і економічну незалежність. Досвід 1916 року підтверджує: імперіалізм є сутністю московської державності, що робить збройну боротьбу та опору на власні сили єдиною дієвою антиколоніальною стратегією.

Книга М. Шульги, Ю. Ковтуна «Московський імперіалізм» (Мюнхен, 1948) – концептуальний матеріал для порівняння з працею 1916 року, оскільки він фіксує еволюцію, ключовий злам в українській антиколоніальній думці: боротьба переноситься з конкретного режиму (царизму) на іманентну сутність російської державності.

1. Концепт московського імперіалізму (1948 р.)

Автори чітко артикулюють, що московський імперіалізм є не просто політичним режимом,

а історично успадкованою, незмінною сутністю, яка змінює лише ідеологічні маски (царизм → більшовизм).

1.1. Московський імперіалізм як ідеологічний симбіоз

Головною ідеологічною конструкцією більшовицької агресії є «симбіоза марксизму і московської духовості» [5, с. 10], де В. Ленін, «творець московського більшовизму», заклад засаду, що «інтерес... національної гордості великоросів збігається з соціалістичним інтересом великоруських (і всіх інших) пролетарів» [5, с. 10], що є «єдиним ключем до вірного розуміння московського більшовизму» [5, с. 10] (див. Табл. 1).

2. Наратив віроломства Росії і колонізації України

У розлозі першому розділі «3 історії московського імперіалізму» автори фіксують, що вже Переяславська угода **«на віки визначила Москву, як віроломного партнера в міжнародних договорах»** [5, с. 3], оскільки вона знехтувала зміст угоди і **«поступово повернула Україну в свою колонію»** [5, с. 3].

Автори наголошують, що разом «із підкоренням середнього Поволжя і Астрахані почався процес перетворення Московського царства в російську багатонаціональну державу, процес, що набирає виразного обличчя з підбиттям України і східної частини Білорусії (1654–1661)» [5, с. 3]. Колоніальні практики оприявнилися і після здобуття Казані, коли «московський уряд дико розправився з тубільним татарським населенням. Всіх чоловіків було вирізано, а жінок і дітей загнано в рабство. Ще довго народи середнього Поволжя чинили запеклий опір, але вже тоді Москва почала застосовувати свою політику володіння над загарбленими. Переслідування самостійницьких елементів, насаджування москалів на відібраних

землях, підкупство частини казанської знаті, а передусім поширення християнства, щоб за допомогою московського православ'я, цього інструменту московського імперіалізму, ще міцніше охопити під свої впливи населення» [5, с. 3]. Публіцисти діаспори підкреслюють, що віроломство Москви не є ситуативною помилкою, а наріжним каменем її зовнішньополітичної стратегії, що проявилось вже на етапі укладення Переяславської угоди: автори дослідження чітко простежують, як Москва використовувала договори про співпрацю для досягнення своїх колоніальних цілей. Переяславська угода, за їхньою оцінкою, стала лише першим кроком до перетворення України на «колонію» та подальшої геополітичної експансії: «Визвольна війна України проти Польщі і Переяславська угода спричинили цілковите пересунення сил східної Європи. Одночасно Переяславська угода на віки визначила Москву, як віроломного партнера в міжнародних договорах. Скориставшись з послаблення свого союзника (України), Москва взнехтувала властивий зміст угоди, в якій говорилося про взаємну поміч і співпрацю двох рівноправних суверенних держав, і поступово повернула Україну в свою колонію. Через Андрусівську угоду (1667 р.) Москва дістає широкую базу для обсягнення берегів Чорного моря і Кавказького хребта» [5, с. 3–4]. Публіцистична розвідка засвідчує, що вже з середини XVII століття Москва остаточно визначилася як експансивна держава, для якої міжнародні угоди слугували лише тактичним інструментом для ослаблення союзника і подальшого розширення впливу.

Автори фокусують увагу на двох ключових імперських стратегіях: 1) маскуванню (під «покровителя християн»); 2) геополітична експансія («вікно в Європу»). Концепт московсь-

Таблиця 1

Елементи московського більшовізму (за книгою М. Шульті, Ю. Ковтуна «Московський імперіалізм» (Мюнхен, 1948))

Елемент «симбіози»	Суть
Месіянїзм	«Марксовський месіянїзм всесвітнього пролетаріату зливається з московським національним месіянїзмом, іменем “Москви Третього Риму” » [5, с. 10].
Імперіалїзм	«Пролетарсько-класовий імперіалїзм зливається з московським національним (шовіністичним) імперіалїзмом » [5, с. 10].
Централїзм/агресія	«Револуція 1917 р. “розвалила тільки царат та не знищила ні московського централїзму, ні імперіалїзму” . Більшовицька Москва “залишається більше централїстичною” , а її імперіалїстичні прямуювання “їдуть давніми шляхами і напрямками” » [5, с. 7].
Інструменти колонізації	«Імперія використовує московське православ'я (при завоюванні Казані), фразеологію (“модної в той час доби освіти” – Катерина II), а більшовики – “захист” “єдинокровних братів українців і білорусів” (1939 р.) [5, с. 3, 5, 7].

кого імперіалізму, як стверджують М. Шульга та Ю. Ковтун, базується на незмінності стратегій – від використання релігійних гасел для розширення впливу до закріплення територіальних здобутків. Цей алгоритм дій був чітко прописаний вже за часів Петра I: «В боротьбі з Туреччиною Москва використала ворожнечу між підкореним християнським населенням і турками, виступивши вперше на міжнародному форумі, як покровителька православних християн. Початок 18 століття зв'язаний з царюванням Петра I. При ньому Московська імперія простяглася від Балтики до Тихого океану і Москва стала одною з сильніших "європейських" держав. Петрові I. припала заслуга закінчити півторавікову боротьбу за Прибалтику (1721) прилученням до Москви Ліфляндії, Естляндії, Інгрії і Выборгу, тобто "прорубати вікно в Європу"» [5, с. 4].

Пропагандистські концепти про «братні народи» та «спільну історичну колиску Київської Русі», що лягли в основу ідеологічного підґрунтя повномасштабного вторгнення росії в Україну, розкодували і в повоєнній діаспорній публіцистиці: «Після придушення повстання українців під проводом Івана Мазепи (1709 р.) та запорізького кошового Костя Гордієнка, Петро I року 1713 видав указ про переіменування "Московії" на "Росію", а його піддані "московитяни" зробились "росіянами". Цим було закріплено московське поневолення України, і землі українського і білоруського народів почали вважатися за "російські", чи "руські", а Московщина-"Росія", як "спадкоємець" української київської держави, стала вже "легально" ці землі "собірати", що їй і вдалося в трьох поділах Польщі (1772–1795 рр.)» [5, с. 4].

Нарощування ідеологічного компоненту в публіцистиці світового українства кінця 1940-х років дозволяє чітко ідентифікувати механізми колоніального маскування, які згодом були успадковані більшовицьким режимом. Наратив «покровителя християн» (чи його сучасний варіант «захисника православ'я» та «русского міра») ніколи не був самоціллю, а завжди слугував оперативним прикриттям для військових, економічних загарбань. Автори М. Шульга та Ю. Ковтун доводять, що ця «випробувана маска» є відвічною технологією імперської експансії, що дозволяла Москві втручатися у внутрішні справи сусідів і просуватися до стратегічних ресурсних регіонів: «Негайно після закінчення північної війни Петро I. скеровує свою увагу на південь. Московський посол в Ірані доносить про сприятливу ситуацію

в Персії і радить втрутитись в її внутрішні справи під приводом боротьби з повсталими феодалами. Москва вбирається в свою випробувану маску „покровителя християн“, заключає договори з християнськими васалами перського шаха й розпочинає війну, що мала зблизити її до теплих морів, а може й до Індії. По успішному закінченні воєнних дій Петро промощує перші шляхи на Кавказ (Баку, Дербент) і на західному та південному берегах Каспійського моря. Ті Петрови успіхи приводять до конфлікту з Туреччиною, і Москва використовує проти неї агітацію серед християн, підданих султана і укладення договору з православними васалами Туреччини, молдавським і волоським господарями» [5, с. 4–5].

За часів правління Катерини II московський імперіалізм досяг нової фази розвитку, що характеризувалася **систематичною інструменталізацією ідеології**. Автори публіцистики наголошують, що **загарбницька політика ретельно прикривалася «фразеологією, модної в той час доби освіти»** [5, с. 5], а дипломатичний апарат створював формули, які мали **виправдати анексії** та позиціонувати імперію як **«захисника миру і справедливості»** [5, с. 5]. Таким чином, реалізація геополітичних директив (приєднання українських/білоруських земель, закріплення в Прибалтиці та вихід до Чорного моря) завжди супроводжувалася **дискурсивним маскуванням** колоніальних цілей. Публіцистика світового українства кінця 1940-х років розглядає колоніальну політику Москви як типову історію фальшивої гри і віроломства, що стала історичним шаблоном її дій. Автори М. Шульга та Ю. Ковтун (1948) доводять, що імперія регулярно маскувала свої загарбницькі цілі під виглядом «оборони», що стало очевидно вже під час завоювання Кавказу: «Історія загарбання Кавказу – це типова історія фальшивої гри і віроломства з боку Москви. Грузія... звернулася... з пропозицією взяти її в оборону. Про ліквідацію державних форм Грузії не було й мови... Але з появою московських військ... цар Олександр I видав маніфеста (1801 р.) про прилучення Грузії до московської імперії і створення з її земель ще однієї адміністративної одиниці...» [5, с. 6].

Цей історико-наративний аналіз авторів повоєнної публіцистики 1948 р. набуває особливої актуальності в контексті прямих паралелей із сучасною російською агресією, зокрема війною в Грузії (2008).

Історичний шаблон. Грузія (1801 р.) звертається по оборону проти зовнішньої загрози.

Сучасний сценарій. РФ використовує «захист» російськомовного населення (або сепаратистів) як привід для інтервенції.

Результат. І тоді, і зараз замість «оборони» Москва здійснює анексію та ліквідацію суверенітету (1801 р. – пряме «прилучення»; 2008 р. – визнання незалежності Абхазії та Південної Осетії), що фактично є створенням контрольованих адміністративних одиниць.

Таким чином, публіцистика кінця 1940-х років розкриває циклічність та іманентність московського імперіалізму, який використовує наратив «захисту» для виправдання своїх територіальних завоювань.

Цей алгоритм, що поєднує обіцянку «оборони» з подальшою анексією, доводить незмінність імперських стратегій у досягненні геополітичних цілей (просування до Чорного моря, Кавказу).

Публіцистика М. Шульги та Ю. Ковтуна фіксує головний стратегічний висновок українського визвольного руху після 1917 року: будь-яка московська влада є імперською. Це стало основою для радикальної антиколоніальної стратегії, спрямованої на повне знищення імперської структури.

Автори доводять, що імперіалізм є системою, яка перевершує ідеологічні розбіжності. Головною загрозою для всіх московських партій (від «білих генералів» до більшовиків) був не внутрішній ворог, а втрата колоніальних територій. Сучасна теза з пропагандистського інфопростору про «Єдиную Неделімую» звучить у такій же конотації у тодішній публіцистичній розвідці: «Як Тимчасовий Уряд, так і всі московські партії... боролися рівночасно і проти "сепаратизму" окраїн за "Єдиную Неделімую". Для них всіх розвал "Єдиної Неделімої" був більшою загрозою аніж большевизм» [5, с. 7]; «Її імперіялістичні прямування, що мають іншу мету (всесвітня комуністична революція) і ідеологію (інтернаціоналізм), йдуть давніми шляхами і напрямками та користаються методами політичної агресії, від віків випробуваними імперіялістичною Москвою» [5, с. 7]. Довгостроковою і апробувальною постає у розвідці стратегія колоніального маскування «захистом братів». Публіцистика діаспори точно ідентифікує це як відродження історичного наративу «покровителя» у новій комуністичній формі: «Здійснює загарбання українських і білоруських підпільських земель в 1939 році, умотивовуючи свою загарбницьку політику взяттям під захист "єдинокровних" братів – українців і білорусів» [5, с. 8]. Авторі наводять пряме цитування радянської пропаганди

(доповідь Молотова, 1945 р.), де територіальні загарбання виправдовуються як «об'єднання» та «національний розвиток»: «Советська Україна об'єднує в цілому всі українські території, про що віками мріяли наші брати-українці» [цит. за 5, с. 8]. Таким чином, «захист єдинокровних братів» історично викристалізовується як пропагандистська технологія, яка приховувала військові та геополітичні здобутки (контроль над незамерзаючим портом у Кенігсберзі, стратегічні бази на Далекому Сході та у Фінляндії) [5, с. 8]. Стратегічний наратив «захисту» (чи то православних, чи то «єдинокровних», чи то «руського міра») в імперії як системі є не причиною, а інструментом для виправдання територіальної агресії та порушення міжнародних договорів (як у випадку з Версальським договором) [5, с. 8].

Тож розділ «З історії московського імперіалізму» закладає методологічну базу для осмислення сучасної агресії РФ як неминучого, циклічного прояву московського імперіалізму.

Загалом антиколоніальна стратегія боротьби, репрезентована в аналізованій публіцистичній розвідці, має подвійний фокус: **ідеологічне відокремлення** від будь-яких форм московства та **повне знищення** імперії. Викриття небезпеки від московських емігрантських партій («єдинонеделіимців»), які також прагнуть зберегти імперію, але без більшовизму (алюзія до сучасної категорії «хороших російських лібералів», які в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну виїхали з РФ, критикують ідеологію путінізму, проте продовжують просувати російські імперіялістичні візії) – ключова антиколоніальна стратегія аналізованого періоду, якій приділено окремий розділ книги. Авторі застерігають, що ця загроза не зникла, а лише змінила форму, оформившись в еміграції як «Національно-трудова рух»; доводять, що ці «сучасні московські "єдинонеделіимці" прагнуть збудувати "могутню московську імперію для московського народу"» [5, с. 18], при цьому вони не відкидають «надбань» і «досягнень» більшовицької Москви [5, с. 18]. Вони відкрито декларують зміну лише ідеологічної обгортки, замінюючи інтернаціоналізм націоналізмом: «Ідеям комунізму ми протиставляємо нову ідею національно-трудова солідаризму! ... Насильству інтернаціоналістів ми протиставляємо силу російських націоналістів...» [«Схема нац. труд. устрою», цит. за 5, с. 18].

Незважаючи на цю заявлену ідеологічну відмінність, українська публіцистика викриває

їхню спадкоємність і робить ключовий висновок: «сучасні “єдионе ділімці” виявляють себе гідними продовжувачами московського імперіалізму взагалі і ретельними спадкоємцями “надбань” і “досягнень” червоної Москви зокрема» [5, с. 18].

Викриваючи правду про сучасних “єдионе ділімців” і чим вона відрізняється від «правди» большевицької Москви супроти віками гноблених Москвою націй і народів, автори порівнюють ці дві «правди» за книжкою В. А. Карпинського «Суспільний і державний устрій СРСР» (Держ. видавництво «Правда» : Москва, 1946) та за «Схемою національно-трудового устрою» (1944): «ці схеми є повністю тотожні щодо віками гноблених Москвою націй і народів. Вони є виявом московського імперіалізму, засобом національного нищення підбитих Москвою націй і народів, державно-організаційною формою московської імперії...» [5, с. 21]; «...сучасні “єдионе ділімці” плянують, щоб віками гноблені народи Москвою власними руками скинули з своєї шиї ярмо большевицької Москви і власними ж руками одягли на свої шиї ярмо “Національно-трудової Росії”» [5, с. 22].

Таким чином, антиколоніальна стратегія української діаспори акцентує: боротьба ведеться не проти конкретної партії чи режиму, а проти фундаментальної імперської сутності, яка використовує будь-яку ідеологію (від комунізму до націонал-солідаризму) для «притягування, закріплення, розбудови і скріплення “єдиної не ділімої”» [5, с. 18].

Наративне віддзеркалення публіцистики 1948 року попереджає, що будь-яка російська політична сила, яка прийде на зміну нинішньому режиму, але не відмовиться від ідеї «єдиної не ділімої» та територіальних «надбань», є прямим спадкоємцем імперіалізму. Це обґрунтовує необхідність для України та світу підтримувати лише ту стратегію, яка передбачає повне розтрощення імперської структури як «тюрми народів» [5, с. 23], а не просто її ідеологічну «реставрацію».

Публіцистична розвідка 1948 року дає ідейну основу для осмислення **сучасного антиколоніального спротиву України:**

іманентність агресії: теза про «симбіозу марксизму і московської духовости» доводить, що сьогодення агресія рф – це той самий «московський імперіалізм», який просто змінив ідеологічне «вбрання» (з комунізму на «**руський мір**» та «**Третій Рим**»). Це пояснює необхідність боротьби до повного знищення імперських

амбіцій, а не лише режиму.

викриття наративів: аналіз імперських інструментів (використання РПЦ як «знаряддя», маскування агресії під «захист єдинокровних братів» тощо) є прямим історичним підтвердженням і викриттям сучасної російської пропаганди та воєнної риторики.

стратегічний фокус: висновок про те, що визволення залежить від «розтрощення вічної “тюрми народів” – московської “єдиної не ділімої”», актуалізує стратегію деколонізації та боротьби проти всіх форм російського імперіалізму (включно з «ліберальними» емігрантськими), які досі можуть підтримувати ідею «єдиної не ділімої».

Аналіз однойменних діаспорних публіцистичних праць, присвячених концепту московського імперіалізму (Лева Когута, 1916 р., та М. Шульги й Ю. Ковтуна, 1948 р.), дає змогу ідентифікувати еволюцію української антиколоніальної стратегії від боротьби проти режиму до боротьби проти іманентної імперської сутності.

У публіцистиці 1916 року московський імперіалізм був чітко асоційований із царським режимом та його централістичними тенденціями. Стратегії колонізації фокусувалися на економічній експлуатації та культурному гнобленні («ненаситний молох російського мілітаризму» [4, с. 5]). Антиколоніальна стратегія будувалася на національній виключності та збройному опорі власними силами.

У праці 1948 року концепт зазнав трансформації: імперіалізм визначено як іманентну, незмінну рису московської державності, незалежну від політичного режиму (царизм, Тимчасовий Уряд, більшовизм). Більшовицька ідеологія («інтернаціоналізм», «захист братів») розглядалася як нове пропагандистське маскування для реалізації відвічних геополітичних цілей.

В обох працях зафіксовано незмінний алгоритм віроломства та дискурсивного маскування. Наратив «покровителя християн» (1916 р.) [4, с. 4] та його більшовицький аналог «захист “єдинокровних” братів» (1948 р.) [5, с. 8] є ідентичними інструментами легітимізації територіальних загарбань та анексій.

У 1948 році українська публіцистика здійснила кардинальний стратегічний зсув, проголосивши єдиною дієвою метою «розтрощення вічної “тюрми народів”».

Висновки. Аналіз публіцистики світового українства є історичним обґрунтуванням того, що сучасна війна рф проти України має фунда-

ментально антиколоніальний характер. Опри-
явлена циклічність імперських стратегій (напр.,
віроломство щодо Грузії у 1801 р. – інтервенція
2008 р.) та інструменталізація націоналістичних
гасел (заміна комуністичного інтернаціоналізму
на ідеологію «руського міра») доводять, що
агресія є не випадковим актом режиму, а неми-
нучим проявом іманентної сутності московського
імперіалізму.

Перспективним у подальших розвідках є роз-
ширення компаративного аналізу шляхом вклю-
чення до обговорення антиімперської публі-

цистики інших поневолених Москвою народів
(кавказьких, балтійських, кримськотатарських)
з метою формування колективної історичної
пам'яті про циклічність і тотожність московського
імперіалізму.

(Матеріали статті підготовлені в межах держ-
бюджетної НДР за шифром № 2/24 за номером
держреєстрації № 0124U000753 «Соціальнокому-
нікаційні механізми дискурсу деколонізації в умо-
вах війни: український та глобальний контексти»
Запорізького національного університету).

Список літератури:

1. Ковпак В.А. Смысловая матрица национальной информационно-коммуникационной деятельности послевоенной украинской эмиграции : монография. Запоріжжя : КПУ, 2016. 380 с.
2. Ковпак В.А. Політична публіцистика в періодичних та серіальних виданнях української еміграції в Канаді (до 1945 року): національно-патріотичні аспекти [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук із соц. кому-
нікацій : 27.00.04 / Ковпак Вікторія Анатоліївна ; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 20 с.
3. Електронна бібліотека української діаспори «Діаспорана». URL: <https://diasporiana.org.ua/> (дата
звернення: 29.10.2025).
4. Когут Л. Україна і московський імперіалізм. Відень : Видавництво: Політична Бібліотека, 1916.
211 с.
5. Шульга М., Ковтун Ю. Московський імперіалізм. Мюнхен, 1948. 23 с.

Kovpak V. A., Lebid N. M. THE CONCEPT OF MOSCOW IMPERIALISM IN THE OPTICS OF WORLD UKRAINIAN PUBLICISM: ANTI-COLONIAL NARRATIVES AND STRATEGIES

The article conducts a comparative analysis of the concept of Moscow imperialism within the publicism of the world Ukrainian community, comparing two nearly identically titled works published at key historical junctures: «Ukraine and Moscow Imperialism» (Lev Kohut, 1916, first wave of emigration) and «Moscow Imperialism» (M. Shulha, Yu. Kovtun, 1948, post-war political emigration). The relevance of this study is driven by the need for a diachronic understanding of the historical continuity of Russian aggression, which has acquired a fundamentally anti-colonial character in the context of the current war. The research goal is to trace the evolution and immanence of the enemy's imperial colonial vision.

The analysis revealed a key conceptual shift: while in 1916, imperialism was primarily associated with the Tsarist regime, by 1948, it was defined as the system of «Yedina Nedelimaya» (united and indivisible) and the immanent essence of Russian statehood, independent of ideology (Bolshevism). Key conclusions prove the cyclical nature of imperial strategies, including: 1) Narrative Masking: The continuity of propaganda narratives that use ideology as a cover for territorial aggression was identified (from the «protector of Christians» in the 18th century to the «defense of kindred brothers» in 1939); 2) Strategic Continuity: It is confirmed that the Ukrainian liberation movement consistently refused cooperation with any Moscow opposition («YedinoNedelimtsy» ((adherents of the «United and Indivisible» Russia doctrine)), as their goal – the preservation of the empire – remained unchanged. The ultimate strategic goal, formulated in 1948, was identified as the «smashing of the eternal 'prison of nations», as the sole prerequisite for ensuring sovereignty.

The scientific novelty lies in demonstrating the historical continuity of Ukrainian anti-colonial thought and its critical relevance for formulating contemporary counter-narratives and strategies against the aggression of the Russian Federation.

Key words: concept of Moscow imperialism, imperial strategies, publicism of the Ukrainian diaspora, anti-colonial narratives.

Дата надходження статті: 29.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025